

Adsit FAVOR JEHOVÆ!
DISPUTATIO ACADEMICA,
De

**LIBERTATE
PHILOSOPHANDI,**

Cujus

Partem PRIOREM,

Cum consensu Ampl. Facult. Phil. Acad. Aboens.

Sub PRÆSIDIO

HENRICI HASSEL,

Eloquent. Profess. Reg. & Ord.

Libere philosophantium examini modestè submittit,

S:æ R:æ M:is ALUMNUS

JONAS G. DAHLGREN

Smolandus.

D. XIV. Aprilis Anni MDCCXLIV.

Loco horisque solitis.

ABOÆ, Excud. Joh. Kjæmpe, R. Acad. Typogr.

S:æ R:æ M:ris
MAGNÆ FIDEI VIRO,
Reverendissimo Patri ac Domino,

D. ERICO ALSTRIN,
S. S. Theologiæ DOCTORI Celeberrimo, Diœ-
ceſeos Wexiœntis EPISCOPO Eminentissimo,
venerandi Conſistorii Eccleſiaſtici ibidem PRÆ-
SIDI Gravissimo, Gymnaſiorum Scholarumque
per Diœceſin EPHORO & ANTISTITI
Vigilantissimo,

MÆCENATI MAXIMO.

DUbius omnino hæſi, an pagellas hæſec in-
comptas, proprioque deſtitutas nitore, No-
mini Tuo, Reverendiſſime Præſul, Celeberrimo,
conſecrare audeſem; fama tamen ſingularis gra-
tiae

tio Tua, qua Musarum alumnos excipere soles,
spem mihi attulit certissimam, Te, Reverendis
sive Pater, specimen hoc juvenile, qualecunque
sit, ad pedes Tuos, ut testimonium perpetue ve-
nerationis & observantia, depositum, serena &
benigna adspecturum fore fronte. Hac igitur fi-
ducia excitatus, pagellas hasce & me measque fortu-
nas, misero patrie fato non ita pridem implicatas,
favori Tuo humillime commendo. Mearum erit par-
tium Deum calidissimis sollicitare precibus, velit Te,
Mæcenas Maxime, cum Nobilissima Familia,
salvum & incolumem in multos Nestoreosque
annos conservare.

REVERENDISSIMI NOMINIS TUI

Devotissimus cliens

JONAS G. DAHLGREN,

Maxime Reverendo atque

D. OLAVO

S.S. Theologiæ DOCTORI Celeberrimo, Wexio-
ven. Consistorii Ecclesiastici
MÆCENATI

Viro Admodum Reverendo nec non Praclarissimo Domino,
Mag. ERICO FLEEGE,

Ecclesiarum. quæ Deo in Kimito, Hitis/ Dragsfiård
& Båstansfiård colliguntur, **PASTORI** meritissimo, &
adjacentis districtus **PRÆPOSITO** dignissimo, ut per
triennium & ad huc nutritio propensissimo, ita Pa-
trono ac Promotori certissimo, quovis observantiæ
cultu ad cineres usque devenerando.

Viris Admodum Reverendis atque Praclarissimis

DOMINIS MAGISTRIS,

S.S. Theologiæ & Philosophiæ in Regio Gymnasio
Wexionensi **LECTORIBUS** dexterrimis, Consistorii Ec-
clesiastici **ADSESSORIBUS** æquissimis, ut antea Præcep-
toribus meis fidelissimis, ita & nunc Patronis &
Promotoribus optimis, omni honoris genere
prosequendis.

Amplissima Domino,

OSANDRO,

nensis Dioceseos Archi-PRÆPOSITO dignissimo, &
Pro-PRÆSIDI æqvissimo,
MAGNO.

Admodum Reverendo ac Praclarissimo Domino,

Mag. NICOLAO COLLJANDRO,

Ecclesiæ in Elghult & Helleberga PASTORI meritissimo,
& vicini districtus PRÆPOSITO adcuratissimo, ut
antea Præceptori fidelissimo, ita jam Patrono prop-
pensissimo venerabunda mente suscipiendo.

Admodum Reverendo & Praclarissimo

Dno Mag. JACOBO STOCKE,

In Näsuhult & Stenberga PASTORI meritissimo, Pro-
motori & Evergetæ certissimo, quavis observantia
venerando.

Plurimum Reverendo & Praclarissimo

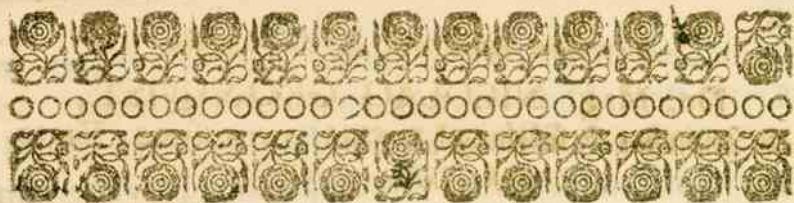
Dn. Mag. NICOLAO GRÖNQVIST,
In Leuboda & Ekeberga PASTORI meritissimo, Fauto-
ri pia mente colendo.

TEntamen hocce levidense, Vobis, Maecnas,
Patroni, Promotores, Benefactores & Fav-
tores, optimi, benignissimi, quaecunque sit, in-
gratis animi pignus, ob varia sibi collata be-
neficia, qua decet reverentia & pietate, dat, dicat,
dedicat.

Max. Admod. Plur. Rever. Ampl. Prael.
NOMINUM VESTRORUM

Strenuissimus & observantissimus
cultor

JONAS G. DAHLGREN.

S. I.

PER Libertatem philosophandi intelligimus facultatem de rebus philosophicis veram animi sententiam cum aliis communicandi. Vox quidem facultatis *πρόσημα* est, hic autem in eo sensu accipitur, ut designet id, quo aliquid licite & sine justa reprehensione fieri potest, qui significatus nec infrequens est apud Optimos scriptores Latinos. Quid sit philosophia & res philosophicæ, qui vel tantillum literis operam dedit, fugere potest neminem. Animi sentia sive ore sive calamo, sive alio quocunque modo pandantur, nobis hic perinde est.

In potestate quidem hominis est situm, attentionem ad varia objecta convertere, sed quod verum esse deprehendit, sive per experientiam, sive per ratiocinationem, id pro fal-

A

lo

2
so habere nequit & contra. Quare veritas in se spectata libertati humanæ non subjacet. Id vero penes hominem est, suum de vero & falso judicium prodere vel suppressere, vel etiam contrarium proferre; adeoque hic locus omnino conceditur libertati.

Hac igitur qui gaudet, aliis aperire potest, quid verum sibi, quid falsum de rebus videatur, imo suam proponere sententiam, prout ipsi visum fuerit.

§. II.

Oppositum vero ejus, seu servitus est; quando quis libertate philosophandi non fruitur, sed cogitur alienam sententiam tanquam veram defendere, utut a veritate maxime abhorreat, & plane ei contraria videatur. Servitutem hanc crassam serviunt omnes, qui necessitate quadam adducti certa quædam dogmata profitentur. Verum dantur quoque alii, qui nulla urgente necessitate externa, cæco quodam affectu occupati, huic vel illi sectæ ita se addicunt, ut ab ejus placitis ne latum quidem unguem discedant. Atque hi, licet nihil proferant ab animi sententia alienum, eorum tamen conditio

tio servituti æquipollet, in quantum auctoritati magis, quam rationibus obtemperant. Anima quippe libertatis est ratio, unde quæ præter ejus dictamina judicium determinant momenta, in foro saltem philosophico servitutem redolent. Et quæ quis sponte amplectitur, illis quoque tenacius inhaeret, quam quæ coactione externa obtruduntur.

§. III.

Libertatem philosophandi maxime necessariam esse certissimis rationibus adstrui potest. Amplissime omnino patet Philosophia. Imo ad omnia, quæ unquam existunt, se extendit. Hinc pro multiplici objectorum varietate, plurimis quoque constat disciplinis. In singulis earum infinita occurrit veritatum multitudo. Has eruere non unius hominis est opus, sed multi in id operam conferre debent. Qui autem veram animi sententiam detegere non audeat, quidquid cogitaverit, penes ipsam sepultum jacet, & cum suo auctore occidit. Nec ulla erit ætas, qua omnis, quæ existat veritas in possessionem generis humani devenerit. Nova semper quærenda sunt scientiarum augmenta.

4
Hæc autem expectari non possunt, nisi ab illis, qui quod invenerant in publicum edere, adeoque in communes societatis humanæ usus proferre sustinent. Nec majora incrementa scientiæ sibi polliceri possunt a sectariis. Hi namque jurant in verba Magistrorum, quorum ubi mentem perceperint, pedem ulterius proferre piaculum ducunt.

§. IV.

Quæ jam de necessitate Libertatis philosophandi adduximus, multum accipiunt lucis ubi experientiam temporum in subsidium vocaverimus. Imprimis autem ad Orientales attentionem convertere juvabit. Hi enim primi omnium philosophiam excoluerunt, & cum aliis deinde populis communicarunt. Quin autem in oriente olim floruerint scientiæ philosophicæ non est dubium, licet nulli eorum libri ad nostram ætatem pervenerint. Artes varix ad illam protractæ perfectionem, qua tantum vitæ cultum, ornatum, imo splendorem producere valuerunt, sine scientiarum mathematicarum & physicarum subsidio ne fingi quidem possunt. Neque credibile est tam vasta imperia tanto temporis spatio

5
ri stare potuisse, absque solida morum doctrina
& politica. Quid? quod Greci, qui internecino
quodam odio orientales persequabantur, & per
contemptum barbaros vocitabant, eruditionis glo-
riam illis concedere coacti fuerint. Et confes-
sionem hanc res ipsa extorsit. Multi namque
eorum, philosophiæ discendæ causa adierunt ori-
entem, viros ibi doctos convenerunt, eorum-
que institutione usi, quam adquisiverant sciën-
tiam in patria propagarunt. Id constat de Py-
tagora, Platone, Aristotele, Euclide, Epicuro,
ut ceteros prætereamus. Quemadmodum ex his
ce liquet scientias in oriente viguisse, ita dis-
quirendum nobis est ulterius, an ibi existeret
Libertas Philosophandi. Apud Ægyptios (:nam
& hos ad orientales referimus:) iidem erant &
philosophi & sacerdotes. Horum ubique ma-
gna erat auctoritas, & quidam eorum, regibus
ipsis etiam a consiliis erant. Auditoria, ubi
docebant erant templa, ut doctrinam eo magis
publicam facerent. Methodus eorum docendi
erät duplex. Aut enim clare atque perspicue
proponerant sapientiam, aut obscure sive per
symbola. Res ad philosophiam pertinentes cla-

ris verbis docebant; arcana vero religionis characteribus involvebant hieroglyphicis, ut paucis nota eo plus venerationis haberent. De Chaldæis notamus, quod apud illos parentes ipsi filios erudiverint, ut scientia hic propagata fuerit ope traditionis *na legna eg dora*, ut loquitur Stanlejus. *Part. XII. Cap. VIII.* Præterea Philosophi amplissimi munibus fungebantur. Institutioni autem huic privatæ vacabant, quantum per negotia publica licuit. Philosophi apud Persas, tantæ fuerunt dignationis eorumque doctrinæ, ut nemo ad rempublicam accesserit, nisi prius hisce scientiis probe fuerit instructus. Ex hisce jam positis consequitur, Philosophis orientalibus indultum fuisse libere philosophari. Nam cum in tanta constituti fuerint dignitate, quis impediret, quo minus quod de rebus philosophicis sentiebant, libere profiterentur? Neque ulla ostendi potest ratio in contrarium. Nec enim periculum erat, ne quid proferrent, reipublicæ noxium, quum in illa versarentur luce, ut partim propria experientia, partim usu & convictu eorum, qui publica administrabant negotia, quid societati humanæ & civili proficuum esset vel damnosum

sum optime perdiscere potuerint. Quin autem Patres tam libere, quam sincere cum filis egerint, vel nobis tacentibus res ipsa loquitur.

§. V.

Quemadmodum Græci ab orientalibus hauserunt philosophiam, quod §. proxime superiori inuimus; ita nec in Græcia minor quam in Oriente existit libertas philosophandi. Multi admodum hic philosophiæ operam dederunt; nec ulla datur ejus pars, in qua excolenda & perficienda non elaborauerint Græci. Et quæ penes hunc populum diu viguit libertas Reipublicæ, spiritum quoque suum in Rem literariam & philosophiam transfudit. Tanta itaque opinionum ac dogmatum varietas & multitudo hic prodiit, tot fabricata sunt systemata philosophica, ut vix locum in orbe invenire liceat, ubi luxurians adeo ejusmodi novitatum extiterit proventus. Hæc autem doctrinas non privata solum institutione discipulis tradebant, verum etiam literis consignabant, & consignatas in publicum edebant, imo quacunque data occasione propagabant. Socrates quidem habuit
 scho-

scholam, quam discipuli magno numero frequenterabant; idem nihilominus & loca ambulationibus destinata adiit, & in foro ambulavit, & eo se contulit, ubi inter plurimos versaretur. Nec ullam neglexit occasionem scientiæ & virtutis abis instillandæ. Libros non scripsit, dogmata vero ejus posteritati tradiderunt discipuli Xenophon & Plato; quamvis hic in dialogis, quibus Socratem inducit loquentem, multa de suo ingenio addat, quæ nunquam ab illo tradita fuerant; unde Socrates, *Lyfide Platonis lecto, quam multa inquit de me hic mentitur adolescens.* Æstimabatur Socrates ut Parens quidam philosophiæ Græcicæ; quum sequioris ætatis Philosophi non pauci aliquid saltem de doctrina ejus decerptum magisque excultum suis systematibus intererent. Sic ex more Socratis de quocunque argumento in utramque partem disserendi, hoc maxime arripuit Arcefilas, *nihil esse certi, quod aut sensibus aut animo percipi possit.* Sic Aristoteles, sic Zeno, sic Epicurus & alii quædam ex Socrate desumserunt. Hoc tamen non efficit eos sectarios. Nam exigua admodum erat doctrinæ eorum portio, quam

quam acceperant mutuam, vel potius cui inveniendæ occasionem a Socrate habuerant. Nec tamen in Græcia defuerunt Sæctarii. Multi enim exstiterunt, qui vel Pythagoram, vel Platonem, vel Aristotelem, vel Zenonem vel Epicurum, aliosve Philosophos ita sequebantur, ut ne latum quidem unguem ab eorum scitis deflexerint. Et hi secundum dicta §. II. servituti isti tubuliori obnoxii fuerunt. Sed objiciat aliquis, exemplo Socratis refutari, quæ de libertate philosophandi apud Græcos adduximus. Ideo enim supplicio mortis affectus perhibetur Socrates, quod ea de DEO rebusque divinis docuit, quæ fabulis Philosophorum, & erroribus vulgi contrariabantur. Sed hic erat prætextus, quo usus est Anytus odium ob causam privam in Socratem conceptum expleturus. Neque hoc unum ipsi intentabatur crimen, quin potius plurimum, licet falso reus agebatur. * Nec parum ad damnationem contulit nimia sui & vitæ innocenter actæ confidentia, qua more consueto causam agere apud iudices detrectabat. Quid? quod vix ullum detur *systema*

B

phi.

* *Confr. Stanlejus, Part: III. Cap. IX.*

philosophicum, quod cum figmentis Poëticis & religione vulgi pagani consistere posset.

§. VI.

Progredimur jam ad Romanos. His olim inspectum erat philosophiæ studium, quod vererentur, ne eo imbelles & legibus minus obsequentes redderentur cives. * Hunc vero metum inanem fuisse mox intelligebant. In primis Græcia in provinciæ formam redacta, cum incolis ejus frequentius & vitæ & negotiorum commercium intercessit Romanis; unde factum, ut artes Græcicæ & præsertim philosophia sensim ad eos transmigrarent. In Græciam filios Eloquentia & philosophia instruendos miserunt Romani. Romam venerunt Græci Philosophi, ibique docuerunt. Et qui primi Romanorum se philosophiæ adplicuerunt, non erant homines e vulgo, sed primarii in civitate viri, ut E. g. Cato, Brutus, Lucullus, Cicero aliique. Quin autem hi magna gavisi fuerint libertate philosophandi, eo minus est dubitandum, quo acriores erant vindices publicæ libertatis præsertim

tim

* *Plutarch. in vita Catonis cens.*

tim Brutus & Cato. Nec post mutatam regiminis formam & introductam monarchiam in angustias redacta est philosophia. Octav. Augustus artium ingenuearum & philosophiæ maximus erat Patronus. Vespasianus constituit publicos Professores, iisdemque salaria addixit. M. Aur. Antoninus non solum philosophiæ ejusq; cultoribus favit, sed ipse quoque insignis erat Philosophus, & scripta consignavit philosophica, quæ ad nostram quoque ætatem pervenerunt. Hic autem observandum est, Romanos didicisse tantum philosophiam Græcorum, sed parum vel nihil eidem addidisse. Sic Cicero lingua latina varia argumenta philosophica pertractavit, ita tamen, ut partim Academicos, partim Stoicos, & in paucis Aristotelicos sequeretur duces, eorumque dogmata, pro insigni qua polluit eloquentiæ facultate illustraret. Idem de Seneca adfirmandum, qui Stoicis potissimum subtilitatibus delectabatur, ut alios prætereamus. Quod vero Romani in philosophando intra metas ab aliis positas, ita substiterint, ejus rei causæ non absurde repeti potest ab ipsa imperii magnitudine & cum ejus administratione conjuncta multitudine negotio-

rum. Viris practicis non plus temporis concedebatur philosophiæ impendendum, quam quod publicis negotiis suffurabantur. Et qui vivaciori erant ingenio, ad Rempublicam accedere voluerunt. Hinc plures eloquentiæ se consecrarunt, quam aliam ad rempublicam esse credebant. Maxime quoque impediabatur Philosophiæ cursus & incrementa, tam bellis externis, quam potissimum motibus internis, quibus vasta illa imperii moles identidem conqvasabatur. Quod autem reliquum fuit literarum & Philosophiæ lumen, id gentium barbararum incursiones cum ipso tandem imperio oppresserunt.

§. VII.

EXponendum quoque est, quæ sub Papi-
 lmo fata subierit libertas philosophandi.
 Quibus ex seminibus conceptus sit Papisimus,
 quibus augmentis creverit, & quomodo de-
 mum ad maturitatem pervenerit, viri erudi-
 tissimi ac perspicacissimi dudum explicuerunt.
 Id autem extra controversiam positum est, il-
 lum constatum esse ex ineptiis, figmentis &
 fraudibus innumeris; qui omnis apparatus id si-
 bi propositum habuit, ut Papa, & qui ipsi
 ad

addicti erant, in conscientias primum, & mox in bona hominum, existimationem & vitam absolutum dominium exercerent, imo ipsa orbis imperia & eorum jura invaderent sibi que subicerent. Quum vero facile intelligerent mortalium callidissimi, huic instituto nihil magis esse contrarium libertate philosophandi, non postrema erat cura, hanc partim opprimere, partim ita flectere ac moderari, ut rebus inde suis nihil existeret periculi. Scholæ quidem in Papismo erant, in quibus prima duntaxat literarum & religionis rudimenta tradebantur. Qui vero in hisce docebant clerici erant, adeoque arctissimo subjectionis vinculo Papæ obstricti. Hi discipulis instillabant principia servitutis, quorum imprimis pertinet doctrina de eminentia & potestate Papæ, & obsequio illi, ut Vicario DEI sine exceptione præstando. Nec multo melior erat conditio Academiarum. Et hæc saltem qua maximam partem auctoritate Pontificis institutæ sunt, atque supremæ ejus inspectioni subjacebant omnes. Episcopi erant Cancellarii vel Rectores perpetui. Ex ordine clericorum eligebantur Professores. Quis hoc rerum statu

aude-

auderet libere philolophari? Nec desunt rerum testimonia. Virgilius Episcopus Salisburgensis a Benifacio Archiepiscopo Moguntino publica censura castigatus est, quod statueret dari antipodos. Sunt, qui illum hanc ob culpam a Papa Zacharia munere privatum referant. * Id saltem indubium est, eundem Pontificem misisse legatos, qui hac de re quam diligentissime cognoscerent, additis mandatis ut si convictus fuisset reus, sacerdotii honore exutus Ecclesia pelleretur. Tanti discriminis erat Mathesis colere & Astronomiam. Nec periculi expers fuit scientia naturalis reliqua. Qui enim in ea aliquantum supra vulgum sapiebant, his objiciebatur crimen magiæ, ut exempla Alberti Magni & Cornelii Agrippæ docent. Quid? quod ipse Papa Sylvester II. quum studio philolophico impensius operaretur Magiæ suspicionem non evitaverit. Politicam vel attingere vix ausus est quisquam. Hanc enim considerabant ut sapientiam quandam diabolicam, cui filii tantum hujus seculi studerent, & quæ veræ sapientiæ ac prudentiæ e diametro opposita esset. ** Ratio ejusmodi procriptionis est
in

* Conf. Baile. titulo Virgile. ** Conf. Gundlingii
hist. Liter: Cap. IV, Sestio II, §. LXXXI.

in promptu. Veræ namque politicæ palmarium est munus, Principum & imperii civilis jura adstruere, quæ ut proculcarentur exigebat ratio status Monarchiæ Papisticæ; quare altum de illis voluit esse silentium. Nec tamen ab omni Philosophia mediæ hæc ætas abhorruit. Exstabant nimirum Scholastici, quibus Aristotelica potissimum placita arridebant. Hi autem scripta Aristotelis non habebant, atque si habuissent, non intellexissent, utpote lingvæ Græcæ ignari, verum versionibus utebantur latinis, & quidem deductis ex alia versione nempe arabica, de qua quid sentiendum sit, vel inde judicari potest, quia interpretes Arabes, lingvæ græcæ vix recte intelligebant, * & qui ex Arabica in latinam Aristotelem transmitterent, vix Arabum sensum ubique adsequebantur. Quin itaque loco veri Aristotelis monstrum quoddam vel spectrum ejus potius prodierit, nullum superest dubium. Interim umbra quædam libertatis philosophicæ apud Scholasticos mansit, quum de notionibus atque ideis acriter

* Confr. Salmasius in Prefat: ad tabul Cebet:

ter inter se digladiarentur. *Primaria litis materia erat quæstio: an in solo intellectu residerent universalia, an vero præterea in re ipsa agnoscerent fundamentum.* Qui priorem tuebantur opinionem *Nominales*, posterioris assertores *Reales* dicebantur. Neque hoc, quidquid erat libertatis illis invadebat regnum papisticum. Adejus enim interesse spectabat, quod homines in speculationibus vanis atque sterilibus ingenio abuterentur, adeoque sic avocarentur ab investiganda vera ac genuina rerum divinarum & humanarum scientia, qua nihil esset aptius detegendo mysterio iniquitatis. Res planior erit, ubi seorsim in considerationem venerint variæ portiones doctrinæ scholasticæ, ejusque in illis indoles ac genius. In Logica sibi triumphare videbantur, quam instrumentum instrumentorum, artem artium & solem orbis rationalis appellabant, verum tantum abest, ut de veritate invenienda & apta methodo disponenda aliquid solidi docuerint, ut potius hanc doctrinam inanibus tricis & sterilibus quæstionculis corruperint perverterintque & in artem quandam nugatoriam transformaverint. *Metaphysicam*

Scienc-

scientiarum reginam salutabant, sed quam pa-
 riter tot entitatum, hæccitatum aliarumque in-
 utilium abstractionum panniculis induebant, ut
 nonnisi in regno tenebrarum regiam dignita-
 tem tueri potuerit. Theologia naturalis ex prin-
 cipiis metaphysicis tantum, & illis quidem, ut
 modo iunimus corruptis, tradebatur, non ve-
 ro ab experientia & contemplatione mundi,
 quæ una est vera ejus tradendæ ratio,
 quare non potuit non fontis impuri reti-
 nere saporem. De Pneumatologia reliqua &
 Pſychologia idem dictum esto. Philosophia de-
 niqve moralis Scholasticorum variis quoqve vi-
 tiis erat infecta & præsertim quidem hæc: I.
 Neglexit considerationem naturæ humanæ, qua
 tamen in ista doctrina nihil magis est necessa-
 rium. Nam ut omnia officia naturæ humanæ
 convenire debent, ita quæ circa illa versantur
 præcepta, accuratiorem ejus notitiam fundamenti
 instar præsupponunt. II. Metaphysicas specula-
 tiones intrusit, quæ cum in omni philosophia
 parum, in hac disciplina minimum adferunt
 utilitatis. III. Quæstiones spinosas & ineptas ma-
 gno numero concumulavit. IV. Certa non se-

quebatur principia, sed modo a ratione, modo a Scriptura, modo a Pontificum decretis argumenta depromsit. V. Dubitationem & incertitudinem fovit, adeoque viam pandit scepticismo morali, imo probalissimo Jesuitico, quo vitæ ac moribus nulla capitalior pestis existere potuit. Quod autem magnus ille Grotius e sterquilinio Scholasticorum aliquantulum auri eruerit, id vasto ejus ingenio est tribuendum. Leibnitius quoque de Scholasticis mitiorem sententiam dixit. De cetero commune dudum orbis eruditi judicium exstitit, eos parum vel nihil ad promovendam philosophiæ augmenta contulisse.

§. VIII.

DEducit nos ratio ordinis ad considerandum, quomodo libertas philosophandi restituta & in orbem Europæum postliminio fuerit redacta. Viam tantæ mutationi singularis quædam, fatorem conspiratio aperuit. Constantinopoli a Turcis occupata, viri quidam doctissimi salutis causâ interiora Europæ loca petiverunt. Hi lingvæ græcæ notitiam, barbaricæ temporum intermortuam & propemodum extinctam resuscitarunt; adeoque id effecerunt, ut ab impu-

ris rivulis ad ipsos veteris eruditionis fontes homines revocarentur. Exules isti magnam bonorum librorum suppellestem secum attulerunt, aliisque faventiori mercurio usis, exstiterunt auctores, ut sumtus præberent, quibus hi thesauri, a Turcis auri non doctrinæ avidis redimerentur. Et quod mireris, multi eorum præter græcam, latinam quoque linguam callebant, quare admodum erant idonei ad monumenta græcica in hanc transferenda, quod & re ipsa præstiterunt; ceu de Trapezuntio, Bessari- one, Goza, Argyropylo, aliisque constat. Renascentiæ philosophiæ obstetricias quoque manus præbuit liberalis Principum & Magnatum favor. Perennis hæc est gloria Alphonsi Neapolis & Arragoniæ, Ludovici XI. Galliæ, Mathiæ Corvini Hungariæ, Regum, ut & Medicorum Colnorumque, Principum Florentinorum, aliorumque. Accessit incomparabile Typographiæ inventum, quo factum est, ut ingeniorum fetus, qui ante non nisi tarde & multo cum labore ac sumtu propagabantur manu scribarum, jam facili negotio & leviori impensa in infinitam multitudinem excreverint.

His ita præparatis, reformatio religionis, ardentissimis multorum votis dudum exoptata, tandem advenit, cum lumine divino humanum juxta orbi restituens. Erat Lutherus barbariei & præsertim philosophiæ scholasticæ infensissimus & irreconciliabilis osor, cujus Plautino sape perfricandæ nullam intermisit occasionem. Nec leve momentum ad literas & philosophiam revocandam præstitit acutum juxta ac modestum Melancthonis ingenium, & multiplex ac profunda eruditio. Ad hoc suam quoque contulit symbolam Erasmus, & illam haud spernendam, licet professione externa sacris purioribus non esset addictus. Quid multis? ubi in exilium ejiciebarur papismus, impedimenta philosophiæ ab eodem enata, simul removebantur; & qui antea metu Papæ ne hircere quidem ausi fuerant, jam suam de rebus divinis & humanis libere proferebant sententiam. Æquis autem passibus procedebant lingvarum & philosophiæ studia, quod in illa præsertim ætate admodum fuit necessarium. Nam antequam ulterius provehî posset philosophia, prius indagandum erat, quid olim in orbe lucis fuerit. Id autem ut

luc.

succederet negotium, e re erat, monumenta ve-
 rerum undique conquirerentur, a mendis pur-
 garentur, & omnia adhiberentur subsidia,
 quæ ad illa intelligenda aliquid possent conferre.
 Recte igitur, & quidem ex singulari providentia
 divina factum est, quod maxima quælibet in-
 genia studio linguarum, Criticæ & Philologiæ
 se consecraverint, adeoque veterum sapientia
 reclusa, ad acquirenda nova scientiarum aug-
 menta viam paraverint. Multis etiam post re-
 formationem placuit philosophia Aristotelica,
 sed quam non e vitiosis versionibus, ut S. hola-
 stici sed ex Aristotele ipso didicerunt. Et si di-
 cendum quod res est, ad tempora usque Car-
 tésii maxima Aristotelis auctoritas mansit. Nec
 tamen deerant, qui aliis quoque Philosophis pre-
 tium statuerent. Sic philosophiam Stoicam
 excoluit Lipsius, Epicuream Gassendus; &
 Plato, ut olim, ita hac etiam ætate suos ha-
 buit admiratores. Progressu vero temporis non
 satis esse ducebant philosophiam veterum in-
 telligere & explicare; sed novis quoque excogi-
 tandis & studium & operam accommodarunt.
 Nimis vero prolixum foret recensere omnes,
 quæ

qui hoc & superiori seculo vel novas veritates invenerant, vel saltem invenisse sibi sunt visi, quod vastum quoddam historiae opus absolveret. Nostro instituto suffecerit, nonnullos tantum adduxisse, qui vel meritis vel fama praevaluerunt.

Ceteros inter primum sibi locum jure quam optimo vendicat Illustris Baco de Werulamio; qui ingenio instructus erat subtili juxta ac solido & vere architectonico, quod non solum omnes ad scientias eadem vi propendebat, sed ad Rempublicam literariam instituendam ac dirigendam ipsa providentia destinatum videbatur. Admirationem auget, quod vir a primis adolescentiae annis ad senectutem usque negotiis gerendis intentus, tantum profuit scientiis, quantum nemo unus eorum, quorum per integrum vitae spatium, hoc unicum fuit negotium. Hic veterum defectus ingenue detexit, quod in unaquaque scientia desiderabatur, aperuit, & modum docuit, quo scientiae & novis incrementis ditarentur, & generi humano redderentur proficuae. Consilio ejus debentur societates scientiarum in Anglia, Gallia, Germania & alibi institutae. Nec dubitamus, quin plu-

plurima eorum, quæ post Verulamium sunt inventa, aliquo saltem modo illi accepta ferenda sint. Et plura inveniri potuissent, si consilia ab hoc Mentore data, posteri pressius fuissent secuti; prout certo certius nobis persuademus, restare adhuc multa, in lucem & commodum societatis humanæ, suo tempore proditura, ubi viæ ab eo monstratæ sequens, si quæ futura est, insititerit ætas.

Renatus Cartesius, ingenium naturæ acutum artium mathematicarum cultura egregie expolivit. Quum vero inter eruditos, & præsertim in Academiis, maximam opinionum multitudinem ac varietatem observasset, omnem istam scientiam habuit dubiam & incertam, sibi que proposuit nihil admittere, nisi quod ipse clare ac distincte perciperet, quod unicum statuit scientiæ omnis principium. Sic novum peperit philosophiæ systema. Sed quancumque conatu certitudinem consectabatur, in multis tamen ingenio indulgit, adeoque in veterum incidit errorem, quo, experientia relicta, loco genuinæ veritatis hypotheses protulit. Ut alia prætermittam, *νοτιωσολογια* ejus est figmentum, ut ipse concedit, Quum
mi-

itaque eandem adhibeat ad explicanda phœnomena naturæ, quid de rationibus ex ejusmodi principio enatis, statuendum sit, quilibet facile intelligit. Nec tamen censendus est, nihil omnino præstitisse. Primum enim philosophiæ scholasticæ, cujus adhuc magna erat auctoritas, gravissimum & propemodum lethale inflixit vulnus. Nec parum ad hoc effecit, ut mathesis ad scientiam naturalem studio majori applicaretur. Et quamvis in pneumaticis ipsum punctum veri non semper atigerit, multa tamen tradidit, quæ suum adhuc pretium retinent & retinebunt semper. Ad libere denique philosophandum singulare exemplum præbuit & incitamentum.

Thomas Hobbes Anglus, Cartesio coævus, libertate philosophandi non utebatur solum, sed etiam abutebatur. In metaphysicis, physicis, moralibus & politicis nova procudit dogmata, sed quæ maximam partem impia sunt & monstrosa. Ut ex pluribus unum adferam, horrendum utique erat, quod jus ac fas & honestum omne, imo ipsam religionem ab arbitrio imperii civilis suspenderet. Hoc tamen inter merita illius potissimum,

habetur, quod ingenium humanum penitissime perscrutatus fuerit, adeoque occasionem præbuerit aliis inveniendi, quæ sine illo non reperissent, quod de se ipso fatetur Pufendorfius

In hæc tempora incidit ætas Hugonis Grotii, qui profundum ingenium & vastam suam eruditionem ad explicandum Jus naturæ adhibuit. Ut primus erat, qui hanc scientiam, ex professo tractavit, ita tantum in ea præstitit, ut vix alius ei æquiparari possit. Sive enim extensionem ipsam tractationis ad plurimos casus, sive argumentorum soliditatem, sive fecunditatem propositionum, sive exemplorum varietatem & copiam, quin reliquis palmam præripuerit, dubium est nullum. Rectius, vero fecisset vir magnus, si a particularibus quibusdam religionis Christianæ scitis abstinuisset, quibus attractis, tot Theologorum censuras in se provocavit.

Samuel Pufendorfius Juri Naturali excolendo se imprimis adplicuit. Doctrinas autem Grotianas partim adoptavit, partim quoque immutavit, quædam occasionem suppeditante Hobbesio invenit, nec pauca ex proprio inge-

ni fundo protulit, adeoque scientiam hanc in formam iusti syste matis redegit. Variæ vero & quidem acerbissimæ querelæ, quas partim Theologi, partim Jurisconsulti quidam contra eum moverunt, vel ab inepto provenerunt Zelo, vel inde quod Pufendorffium ejusque dogmata parum intelligerent.

Si quis unquam libertatem philosophandi exercuit, certe is erat Christianus Thomafius, cui proprius fundus Jurisprudentiæ nimis arctus videbatur; quare ad omnes philosophiæ partes expatiatus est, ubique novatorem agens. In metaphysicis, pneumaticis & anthropologicis paradoxa tradit, imo ridicula & absurda. In doctrina morali ad subtilitates nimias, & ab indele istius disciplinæ abhorrentes delabitur. In jure naturali non male docuit, quamdiu vestigia Pufendorffii pressit; sed ubi illis rejectis adhibet propria, in transversum abripitur. Et quis tulerit, quod legem naturæ nullam esse dicat, in locum ejus consilium tantum substituens? Principia iusti, honesti & decori, quibus destinata sunt nodis solvendis non sufficient. In Jurisprudentia Ecclesiastica cornicum oculos figere sibi videtur,

ita tamen ut Principibus ubique aduleatur, & in illos omnia jura Ecclesiæ transcribat. Id vero recte & cordate ab eo factum, quod persecutiones religionis causa omnes, nulla non occasione dissyadeat. De cetero varia passim apud illum obveniunt, quæ alibi frustra quæsiveris, & ubi recte fuerint applicata, suo non carebunt usu. Inprimis id habet cum Hobbesio commune, quod in detegendis vitiis humanis admodum sit oculatus.

Gothofr. Wilhelmus Leibnitius vir, stupendi ingenii, ad omnes artes ac scientias æque aptus, Mathematicus erat, Physicus, Metaphysicus, Historicus, Politicus, Jurisconsultus, imo Theologus; & cum viris, in singulis harum scientiarum versatissimis, frequens literarum commercium exercuit. In mathesi & metaphysica præsertim excelloit. Mathesi invento calculi integralis & differentialis auxit. In metaphysicis etiam novas hypotheses excogitavit, quorum inprimis pertinet systema Harmoniæ præstabilitæ, cui doctrina de monadibus, nexu rerum, & alia id genus subserviunt. Nodum de origine mali per mundum suum optimum sol-

vere voluit. Præterea circa singulas fere scientias aliquid consilii dedit, qualia in actis Lipsiensibus occurrunt non pauca; maluit quippe sua in alienis quam propriis hortis crescere.

Christianus Wolfius doctrinas Leibnitianas partim integras, partim aliquantum immutatas suo systemati inferuit. Nec pauca ab aliis Philosophis præsertim Aristotelicis desumpsit. Sic Aristotelem in eo sequitur, quod ab Ontologia exortus, notiones istas abstractas in omnes disciplinas ingerit. Et vix ostendi potest dogma, quod Wolfii sit proprium. Id autem illi est peculiare, quod methodum Mathematicis familiarem, & inde mathematicam dictam, rigide magis, quam alius aliquis ante eum, ad philosophiam applicaverit. Hac tamen methodo nemo sibi illud patiatur, quasi omnia, quæ illa traduntur, ad certitudinem mathematicam sint evecta. Quæ apud Wolfium omnino inveniuntur hypotheses, ista licet methodo induta, hypotheses esse non desinunt. Observandum quoque est, eundem certaminibus cum Theologis, & quod illa comitabatur, tristi suo fato edoctum, in operibus deinde latinis hypotheses ab illis, quæ sub de

demonstrationem cadunt, veritatibus, aliquando separasse; quamvis id semper non fecerit. Ut piucis me explicem, qui hypothetica sejungere, & scholastica ipernere didicit, non solum sine periculo, sed etiam cum fructu Wolfium legere poterit.

Ex multis illis, qui de scientia naturali bene meruerunt, Duumviros istos celebratissimos Robertum Boyleum & Isaacum Newtonum nominabimus. Quod Boyleum attinet, quam connatam habuit ingenii sagacitatem, hanc pertinaciam cum labore, nec sine magnis sumptibus exercuit in arcanis naturæ per experimenta explorandis. Quantum vero præsiterit, varia ejus, quæ existant opera, satis declarant. Merita vero ejus extollit cum solida eruditione sociata pietas non fucata; quippe quum naturam scrutaretur non solum ut homines nova luce perfunderet, vel commoda societatis humanæ auget, sed etiam ut ex consideratione rerum variarum in mundo cognitionem Ipsius Creatoris erueret, & impietatem profligaret. Atque, ut post fata quoque salubre adeo institutum promoveret, salarium honorificum constituit

viro

viro docto, qui prælectionibus publicis ex contemplatione naturæ attributa divina illustraret. Inter alios quibus hæc tradita est sparta, locum quoque obtinuit Wilhelmus Derrhamus, cujus opere præstantissimo Physico-Theologico pari cum fructu & voluptate fruimur.

Isaacus Newton communi orbis eruditi iudicio tantum fuit ingenium, quantum vix singulis seculis nascitur. Inventa methodo fluxionum, quæ eodem recidit, atque calculus integralis & differentialis Leibnitii, eo successu mathesin ad scientiam naturalem applicuit, quo ante eum nemo, nec post illum adhuc alius, quod vel ex Theoria motuum cœlestium patet. Præterea, quibus augmentis creverit mathesis & scientia naturalis acta societatum, scientiis perficiendis dicatarum, inprimis docent. Ex hisce, autem speciminis loco allatis, liquere arbitramur, quantum libertas philosophandi faciat ad promovenda scientiarum incrementa.

SOLI DEO GLORIA.

